

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РІПАКОВОГО БОРОШНА НА ЯКІСТЬ ТА ПОЖИВНУ ЦІННІСТЬ ЗАТЯЖНОГО ПЕЧИВА

Петренко М. М., Волощенко Т. О., Носенко Т. Т., Дорохович А. М.
Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

Розробка кондитерських виробів дієтично-функціонального призначення, які б забезпечували необхідну кількість біологічно активних речовин у добовому раціоні людини, є одним з пріоритетних напрямків розвитку кондитерської промисловості. У сучасних умовах існує нестача основних макро- і мікронутрієнтів у раціоні людини, що призводить до зниження імунітету, погіршення здоров'я, збільшення кількості захворювань і знижує якість життя. Перспективним шляхом створення продуктів дієтично-функціонального призначення є збагачення існуючих продуктів біологічно активними речовинами за рахунок використання нетрадиційних видів сировини. Серед борошняних кондитерських виробів одним з найкращих об'єктів для збагачення є зтяжне печиво, оскільки серед всіх видів печива воно має найбільш збалансований хімічний склад за вмістом білків, жирів і вуглеводів, відповідно до вимог нутриціології [1,2].

Для поліпшення хімічного складу зтяжного печива було прийнято рішення збагатити його клітковиною, білковими компонентами, вітамінами і мінеральними речовинами. Серед безлічі видів нетрадиційної сировини, таким вимогам до хімічного складу найкраще відповідають продукти рослинного походження. У ході дослідження було прийнято рішення про заміну в зтяжному печиві рецептурної кількості води на бурякове пюре, а для надання печиву функціональних властивостей було вирішено збагатити його харчовими волокнами та білковими компонентами за рахунок внесення в рецептуру ріпакового борошна і клітковини розторопші.

В процесі досліджень була розроблена рецептура зтяжного печива та визначено вплив нової сировини на якість готового зтяжного печива і напівфабрикатів (емульсії та тіста), які використовуються при його виробництві, а також на поживну цінність готового зтяжного печива. Об'єктами досліджень було зтяжне печиво, напівфабрикати (тісто, емульсія) і сировина для його приготування. Для контролю вологості печива, напівфабрикатів і сировини використовували сушильну шафу СЕШ-3 і прилад Чижової. Для визначення пружності клейковини в тісті використовували прилад для вимірювання ступеня деформації клейковини ІДК-2. Для визначення в'язкості емульсії використовувався капілярний віскозиметр.

Бурякове пюре було приготоване шляхом перетирання, без попередньої термічної обробки. Готове пюре має масову частку води – 90%, густину – 1,1 г/см³. Буряк за хімічним складом включає в себе: білок – 1,2 %, жир – 0,1%, вуглеводи – 6,8% та клітковину – 0,8%. Буряк є джерелом мінералів (калію, кальцію, магнію, кремнію) і вітамінів групи С, В, а також містить у своєму складі значну кількість антиоксиданту лікопіну. Клітковина розторопші має наступний хімічний склад: білок – 22,0%, жири – 15,0%, клітковина – 45%,

вологість її становить – 5%. Клітковина є високоефективним натуральним сорбентом, який поглинає величезну кількість шкідливих сполук (екзотоксини, ендотоксини), знижує рівень холестерину, запобігає атеросклерозу, серцево-судинні захворювання і появу злоякісних пухлин [3]. Крім того, клітковина допомагає знизити ризик захворіти на цукровий діабет, який поряд з ожирінням є одним з найбільш поширених захворювань сучасної цивілізації [4].

Вторинні продукти переробки насіння ріпаку – макуха і шрот – використовують переважно як доступне джерело кормових білків, проте і такий напрям застосування ріпакових продуктів не набув популярності у вітчизняних виробників і споживачів кормів. В той же час білковий комплекс насіння ріпаку характеризується високою біологічною цінністю (табл. 1), а макуха і шрот також вмістом вітамінів і мінеральних речовин. Наведені в табл. дані амінокислотного скору білків насіння ріпаку свідчать, що лімітованими амінокислотами є валін і ізолейцин. У той же час білки насіння ріпаку мають високий вміст лізину, який навіть переважає рекомендовані стандарти.

Таблиця 1 – Вміст незамінних амінокислот в білках насіння сої і ріпаку та їх скор по відношенню до еталонного білку ФАО/ВООЗ

Амінокислота	Білок ФАО/ВООЗ, мг/100 мг білків, [1985]	Соя, мг/100 мг білків	Яровий ріпак		Озимий ріпак	
			мг/100 мг білків	% до еталон у ФАО/ВООЗ	мг/100 мг білків	% до еталон у ФАО/ВООЗ
Лізін	5,5	6,1±0,18	6,0±0,17	109,1	6,5±0,20	118,2
Метионін+ цистин	3,5	2,1±0,06	5,3±0,16	151,4	5,5±0,17	157,1
Валін	5,0	5,4±0,16	3,8±0,11	76,0	4,0±0,12	80,0
Треонін	4,0	3,9±0,12	4,5±0,14	112,5	4,3±0,13	107,5
Лейцин	7,0	7,9±0,24	7,4±0,22	105,7	7,0±0,21	100,0
Ізолейцин	4,0	4,1±0,12	3,2±0,10	80,0	3,4±0,10	85,0
Фенілаланін+ тирозин	6,0	8,0±0,23	7,7±0,23	128,3	7,5±0,23	125,0

Перешкодою використання продуктів переробки насіння ріпаку, як для кормових та харчових цілей, є вміст в них глюкозинолатів на рівні 150-160 ммоль/г, проте сучасні сорти ріпаку, які вирощуються в Україні, відносяться до так званих двонульових («00») сортів. Такі сорти практично не містять ерукової кислоти і глюкозинолатів [5]. Крім того, низький рівень використання

продуктів переробки насіння ріпаку в Україні зумовлений високим рівнем експорту цього насіння. Технологічною особливістю насіння ріпаку є міцне зростання ядра із оболонкою, у зв'язку з чим його переробляють без обрушування і відділення оболонки, що негативно впливає на кормову та харчову цінність макухи і шроту. Нами було запропоновано технологію фракціонування ріпакової макухи безрідинним методом з метою одержання фракцій, збагачених білком та низьким вмістом клітковини.

Для одержання фракцій ріпакової макухи її охолоджували до температури 20-22 °С, подрібнювали і розділяли на фракції шляхом просіювання через набір металевих і тканинних плетених сит із розміром отворів від 0,1 до 1 мм. Кількісний вихід фракцій був нерівномірним, основними фракціями було борошно із розмірами частинок 0,25 – 0,56 мм, 0,13 – 0,16 мм і 0,1-0,13 мм (рис. 1). Масова частка протеїнів в одержаних фракціях коливалась від 22,82 до 50,02 %, клітковини – від 4,10 до 15,03 %, вміст сирого жиру відрізнявся менш суттєво і становив 4,48 – 7,63 %. Аналіз хімічного складу одержаних фракцій свідчить, що масова частка білків збільшується із зменшенням розмірів частинок фракції – максимальна кількість білків міститься у фракціях із розміром частинок меншим за 0,13 мм. Дещо нижчим був вміст білків у фракціях із розмірами частинок 0,13 – 0,25 мм (39-44 % білків). Одночасно спостерігалась зворотня залежність за вмістом клітковини – її вміст був найвищим у фракції із максимальним розміром частинок.

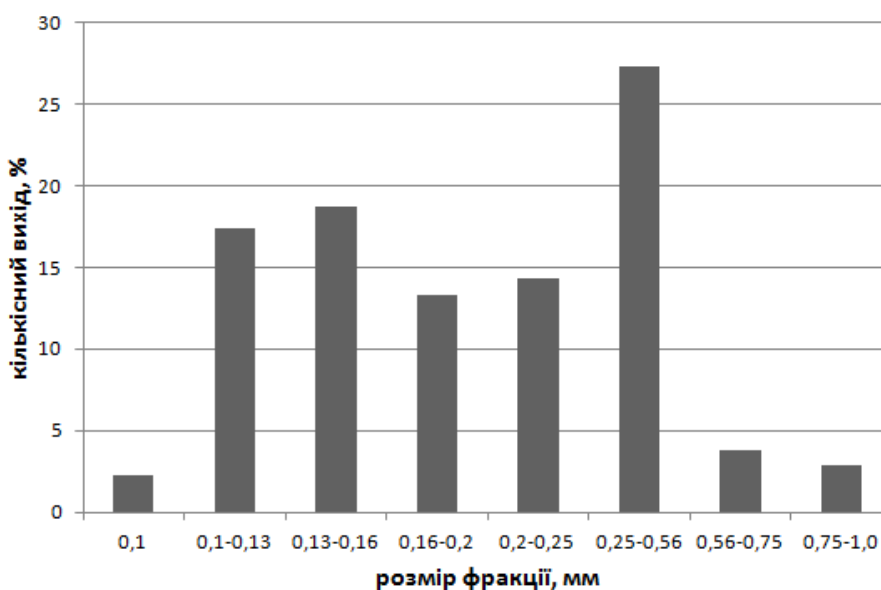

Рис. 1 – Розподіл фракцій ріпакової макухи залежно від розміру частинок

З огляду на високий вміст білків у ріпаковому напівзнежиреному борошні та їх біологічну цінність таке борошно доцільно використовувати у виробництві зтяжного печива.

Першим етапом у створенні нового виду зтяжного печива було визначення оптимальної кількості нових сировинних компонентів в рецептурі, при якому готове печиво має хороші органолептичні показники [6]. Дослідні зразки печива, приготовані з нової сировини, відрізняються порівняно більшим

об'ємом, рівномірною структурою в розломі, більшою щільністю і високими смаковими якостями. Оптимальна якість печива спостерігається при внесенні бурякового пюре в кількості 32%, а шроту розторопші – 12%, а рапсового борошна – 7%.

Наступним кроком є визначення впливу нових сировинних компонентів на якість емульсії та тіста для зтяжного печива. Структурно-механічні і фізико-хімічні властивості емульсії для зтяжного печива служать основним показником її якості. Ці властивості характеризуються її в'язкістю і густиною, які істотно впливають на стійкість емульсії до розшарування (рис. 2).

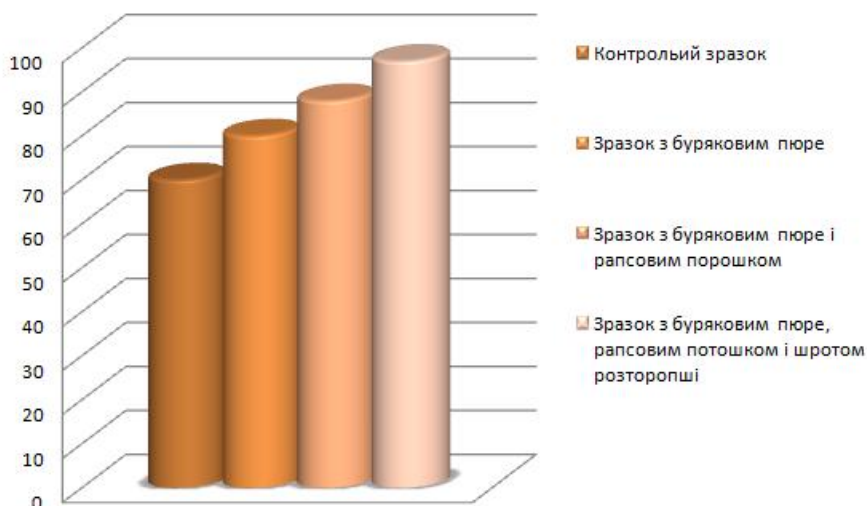

Рис. 2 – Стійкість емульсії зтяжного печива до розшарування, %

Проаналізувавши отримані дані, можна побачити, що при внесенні нової сировини спостерігається значне збільшення в'язкості і густини емульсії, а також, як наслідок, її стійкості до розшарування. Зростання стійкості емульсії обумовлено наявністю в пюре і шроті значної кількості харчових волокон, які активно поглинають і зв'язують воду, зменшуючи тим самим кількість вільної вологи в емульсії, що позитивно впливає на показник стійкості емульсії та підвищує її якість.

Якість готового зтяжного печива безпосередньо залежить від структурно-механічних властивостей тіста. Тісто для зтяжного печива має мати пружно-еластичну структуру. Для визначення впливу пюре і шроту на властивості клейковинного каркасу зтяжного тіста було проведено визначення кількості та якості клейковини в зразках зтяжного тіста.

Проаналізувавши дані, які представлені в табл.2, можна зробити висновок, що при внесенні нової сировини спостерігається ослаблення клейковинного комплексу тісту – збільшуються показники розтяжності, істотно зменшується пружність. За рахунок внесення разом з пюре в тісто харчових волокон спостерігається незначне зменшення кількості сирової клейковини, що може бути обумовлено зв'язуванням частини вологи (яка в контрольному зразку зв'язувалася білками клейковини) внесеними компонентами – клітковиною і білками шроту. Також слід відзначити різке (на 50%) падіння гідратаційної здатності тіста.

Таблиця 2 – Кількісні та якісні показники клейковинного комплексу зтяжного печива з буряком, рапсом та розторопшею

Показники	Назва зразка			
	Контроль	Зразок з пюре буряка	Зразок з пюре буряка і борошном рапсу	Зразок з пюре буряка, борошном рапсу і шротом розторопші
Вміст сирової клейковини, % до маси борошна	25,3	25,2	23,3	18,4
Гідратаційна здатність, %	181,0	178,0	173,0	139,0
Розтяжність, см	Середня	Середня	Середня	Середня
Еластичність	Хороша	Хороша	Хороша	Задовільна
Пружність ИДК-2, од. пр.	72,0	77,0	92,0	102,0

Проведені дослідження з розробки нового зтяжного печива показали, що включення в рецептурний склад бурякового пюре, рапсового борошна і шроту розторопші дозволяють отримати зтяжне печиво дієтично-функціонального призначення з підвищеною харчовою і біологічною цінністю, зниженою калорійністю, яке збагачене білками, клітковиною і вітамінами, яке забезпечує потребу людини у харчових волокнах на 15% від добової потреби.

Список використаної літератури:

1. Использование нетрадиционного сырья в кондитерской промышленности: Справочник [Текст] / А. С. Острик, А. Н. Дорохович, Н. В. Мироненко. – К. : Урожай, 1989. – 112 с.
2. Технология кондитерского производства [Текст] / под ред. А. А. Соколовского. – М. : Пищепром, 1959. – 710 с.
3. Jeltema, M. Prediction of cookie quality from dietary fiber components / M. Jeltema, M. Zabik, L. Thiel [Text] // Cereal Chemistry. – 1983. – № 2. – P. 26 – 32.
4. Пересичный, М. И. Технология продуктов питания функционального назначения: Монография [Текст] / М. И. Пересичный. – К. : Национальный торг.-экон. ун-т, 2008. – 718 с.
5. Мхитарьянц Л.А., Мхитарьянц А.Н., Марашева А.Н., Тимофеенко Т.И. Особенности химического состава семян рапса современных селекционных сортов // Изв. вузов. Пищевая технология. – 2012. – №4. – С. 33–36.
6. ДСТУ 3781–2014. Печиво. Загальні технічні умови. [Текст] – На зміну ДСТУ 3781–1998; надано чинності 2015-07-01. – К. : Держспоживстандарт України, 2014. – 16 с.